

Cochemský model: šance pro naše děti

(přednáška cochemského soudce Jürгена Rudolpha)

Vážené dámy, vážení pánové,

Jürgen Rudolph je německý opatrovnický soudce a autor známého Cochemského modelu. Dovolte mi, abych Vás seznámil s překladem podstatné části jeho přednášky, kterou přednesl v České republice. Popisuje v ní, jak Cochemský model vznikl a funguje a co přináší dětem v případě rozvodu jejich rodičů.

Ing. Aleš Hodina, místopředseda SSOD

Vzdělání soudců a obzvláště opatrovnických je velmi špatné. My máme velmi špatné vzdělání a ... a také to ještě není řečeno správně. My totiž dokonce nemáme vůbec žádné vzdělání. Právníké vzdělání nepracuje dohromady s jinými obory a disciplínami z ostatních důležitých oblastí jako sociologie a psychologie a vede potom k tomu, že mladí lidé dostanou do ruky nástroj, s kterým - a z toho bychom je neměli obviňovat - neumějí vůbec zacházet. A je to nebezpečná zbraň. Také to by se měl člověk naučit, jak s takovou zbraní zacházet se sociální kompetencí. To se ale musí člověk naučit, to nedostal vloženo do kolébky.

Já jsem nikdy nechtěl být opatrovnický soudce, musel jsem ale, protože jsem se po mnoha jiných štacích dostal k soudu, u kterého jsem chtěl zůstat. Po reformě zákona o dítěti ale nikdo nechtěl dělat rodinné právo a tak jsem to dostal jako nejmladší soudce z moci prezidijního rozhodnutí starších soudců. Dneska jsem šťastný, že jsem tuto činnost mohl dělat.

Je velice důležité upozornit na to, že mě nezajímali ani tak rodiče, mě zajímaly děti. **A já jsem považoval z pohledu dítěte ztrátu jednoho rodiče - a lhostejno zda otce nebo matky - za špatnou.** To, co jste zažili jako otcové, existuje úplně stejně v těch 10 nebo 15 procentech případů, kdy mají děti v péči otcové. Umí stejně tak dobře mařit, nebo někdy ještě lépe než matky. To je ten boj rodičů jako lidského páru. Zkoušel jsem to pochopit z pohledu dětí. Je to pro ně obrovská ztráta, je to pro děti trauma, když jdou rodiče od sebe. Děti si často dávají vinu samy sobě. Říkají: Když mě má táta rád, pročpak jde potom pryč? Tento zorný úhel mě

fascinoval, a bylo mi zcela jasné, že se musí podniknout vše možné, aby zůstala společná péče a společná odpovědnost. Nemám moc rád tento pojem „opatrovnictví“, ačkoli se mi jeví lepší než „*rodičovská kontrola*“. **Je ale důležité, aby zůstala tato společná odpovědnost**, která dle mého názoru ani nemůže být zákonem upravena. To je pro mě fakt a žádný právní problém ... ale šlo o to, to opět navodit.

Do roku 1992 jsme pak dosáhli 20 % podílu rozhodnutí o společné péči. To bylo v roce 1992 vysoké číslo. Když jsme se poté poprvé setkali v pracovním kruhu - to bylo právě v tom roce - zjistili jsme, že máme společné zájmy. Všichni byli na tom zainteresováni, všechny profese: advokáti, spolupracovnice a spolupracovníci OSPOD, poradny, soudní znalci, aby byla zachována společná péče a tak jsme měli společný projekt a sice a to na bázi konsensu.

A jak jsme mluvili o rodičovské odpovědnosti: **patří k rodičovské odpovědnosti, k povinnostem, to není žádné právo, dosáhnout shody kvůli dětem.** To je povinnost, to není žádné právo. To se nemůže dávat do rukou soudů. Rodičům jsem mnohdy říkal: „Co to vlastně děláte? Vy mi pokládáte své dítě na můj soudcovský stůl, a vůbec se nestydíte? To je vaše odpovědnost, vy o tom máte rozhodnout.“ Rodiče jsou někdy bezmocní, to si musí člověk připustit. Často to není ze zlé vůle, tak jak je to vnímáno v subjektivní rozepři, nýbrž při rozvodu hrají velkou roli *ublížení*. V té bezmocnosti jsou pak děti instrumentalizovány, často ve formě, která je pro okolostojící mnohdy nesnesitelná.

Jednou jsme se sešli, na základě různé kritiky s ostatními profesemi. Mě osobně vždy zlobilo, že se u soudu objevili rodiče a řekli: „Nás posílá OSPOD, máme tu dosáhnout nějaké úpravy.“ Postupně mě to zlobilo dokonce velice. Jednou jsme si sedli dohromady a vyčetli si vzájemně naše frustrace. Nejvíce museli vydržet advokáti, kteří slyšeli od všech účastníků, že oni jedou pouze konfliktní strategie. Tak poté advokáti především během prvních schůzek v roce 1992/93 intenzivně diskutovali, zda se mají zastávat zájmů dětí, a nebo zda mají prosazovat zájmy dospělých, jejichž zájmy mohou být se zájmy dětí v rozporu. Ale oni mají mandát od rodičů, mají zastupovat zájmy tohoto rodiče, které se možná zcela přičí zájmům dětí. Byla velmi atraktivní diskuse, která pokračovala během několika schůzí a - jak myslím - byla vedena na velmi vysoké úrovni. Advokáti došli k tomu, že žádný neopustil svou pozici. Ti jedni říkali, že složí svou plnou moc - a oni se tak opravdu zachovali - když uvidí, že zájmy dítěte jdou *tak říkajíc k šípku*. Ti druzí říkali, ne, my zůstaneme při tom, že máme mandát od rodičů a ne od dětí. Ale, co bylo důležité, na základě takto vedené odborné diskuse byla tolerována vzájemná stanoviska. A my se dohodli, že nebudeme už sledovat žádné konfliktní strategie.

Dále jsme se dohodli, že **ve věcech dětí a v opatrovnických věcech budeme nařizovat stání v krátké době, ve všech případech bude soudní stání nejpozději do 14 dnů.** Když ale nyní uslyšíte, že musíte zato v jiných procesech čekat dvojnásobně dlouho, budete možná hned zase pískat. Ale tak to je. Máme velké vytížení, a my jsme pouze posunuli priority. A tady my vidíme prioritu proto, že v žádné jiné situaci nehraje status quo tak rozhodující roli jako u dětí. **Tady může - podle věku - období několika málo měsíců hrát již zcela rozhodující roli,** a roků jakbysmet.

Toto byl desetiletý proces s frustracemi. Ale kolo nemusíme vždy objevovat znovu. Z toho důvodu zkoušíme vám mnohé věci předat a říct, lidé, začněte někde tam, kde my dnes také již jsme a my vám k tomu můžeme dát také odpovídající informace.

Advokáti se rychle naučili, že v těchto procesech pro ně - a především pro jejich mandanty - vznikají pouze výhody. Termíny se dostanou během 14 dnů, advokáti nemusejí psát žádná pojednání, stačí dát jeden návrh. Musím ještě předeslat: Do roku 1996 - tedy ještě 2 roky před nabytím platnosti reformy zákona o dítěti - jsme měli podíl společné péče 60 %. Rodičům to připadalo velmi atraktivní a podle pozdějších zpětných ohlasů, které jsme ve formě veřejných akcí získali, byl mezi zúčastněnými rodiči i přes počáteční odpor poznat velmi vysoký souhlas. Advokáti vědí, a to bez jakékoliv přípravy, že během líčení se začíná tak říkajíc od nuly, že se nemohou uplatňovat žádná práva, dodatečné přednesy a co tak všechno existuje. **Většina písemností, které dají rodiče ve své při napsat, nemají s dětmi vůbec co dělat.** Tady bude jen pokračovat boj rodičů, a to jednou pochopíte, to chápe každá soudkyně a každý soudce. OSPOD bylo zproštěno závazku vypracovávat písemné zprávy ...pod jednou podmínkou: Spolupracovnice a spolupracovníci musí být osobně přítomni. To mělo také pouze přednosti: stání v krátké době, oni byli tady, zkušenosti spolupracovnic a spolupracovníků byly aktuální, oni byli vysoce aktuální. A v této situaci jsme tedy začali s termíny.

A dále jsme ještě něco dohodli. Když jsme se v roce 1992 dali dohromady, nepřizvali jsme pouze advokáty. Ale pozvali jsme samozřejmě také poradny, které dle našeho názoru pracovaly zcela nesystematicky, a řekli jsme jim, že to zvládneme pouze tehdy, jestliže budou mít zájem spolupracovat s námi na tomto konceptu, na tomto cíli, jestliže budou spolupracovat v tom smyslu, že dají rodičům termín během dvou týdnů. Na tom jsme se shodli, a především jsme se dohodli na tom, že při tom nechceme dosáhnout žádné velké harmonie a blaženosti - jedná se často o silně konfliktní situace, kolem traumatických zkušeností rodičů v souvislosti s rozvodem a odloučením - ale řekli jsme si - dáme si laťku úplně nízko:

My bychom chtěli dosáhnout, aby se rodiče dali kvůli dětem znovu do diskuse, nic více. My nechceme, aby nyní zavládla pro dítě nějaká blaženost, tak vysoko si laťku nedáváme, ale rodiče mají kvůli dětem spolu začít diskutovat na úrovni jako rodiče, a ne jako pár.

Pak jsme přešli k tomu, že jsme v případech, které se soudně projednávaly, **zkoušeli najít odpovídající úpravu během stání, v rámci rozhovoru.** To se dařilo na základě součinnosti advokátů stále lépe a dnes se to daří velmi dobře. Proč? Protože obhájci mají méně práce a mají spokojenější mandanty. Mandanti jsou toho názoru, že to byl výkon jejich advokátů, doporučují svého obhájce dalším - a tím to bylo, když spolupracovali. My jim každopádně říkali, odvolávejte se na to a prodávejte to dále.

A má to ještě další zcela rozhodující přednost: Advokáti se dohodli, že budou všichni spolupracovat. Je to také velice zajímavé z hlediska palmáře. Je pouze jeden termín. Advokáti vyřídí strany tak říkajíc během stání. A na začátku týdne jim už nestojí zase přede dveřmi a nevolají: ona mi ty děti zase nedala a on mi ty děti zase předal špinavé a se zpožděním.

Dohodli jsme se, že se s touto zkušeností obrátíme na veřejnost, což bylo ostatně místním tiskem velmi dobře doprovázeno a připraveno. Mezitím jsme od advokátů dostali informaci, že se to mezi všemi lidmi rozkřiklo, že nemá vůbec žádný smysl, hledat jiného advokáta, když toho prvního chceme pověřit návrhem na výlučnou péči a on řekne, že to nejde, že to neprojde. Ten druhý řekne to stejné. A takhle si to během doby obyvatelstvo uvědomuje. To bylo pro mě velice zajímavé, když jsem to od advokátů zjistil.

Tyto návrhy u nás nemáme, nemáme ani jeden návrh. Žádný advokát takový návrh nepodá, protože ví, že takováto úprava je zastaralá a nemá u soudu také žádnou šanci. Ostatně mezitím jsou všichni advokáti o společné péči přesvědčeni. Advokáti by také již nechtěli postrádat tento způsob úpravy.

Nepodaří-li se nám během ústního jednání ve velice sporné situaci dojít k úpravě, potom doporučuji rodičům jít do poradny. To je všechno plán, který je dohodnutý se všemi spolupracovnicemi a spolupracovníky poradny, kteří spolupracují aktivně v našem *konceptu*, kterému říkáme pracovní kruh. No dobře, musím ještě něco předeslat - to oni nechtějí, ti rodiče. Říkají, přece nejsem hloupý a nepotřebuji žádnou terapii ani žádné ošetření a teď přijde nátlak soudu, spolupracovnice a spolupracovníci OSPOD také naléhají během přelíčení, v rozhovoru, a teď i advokáti začnou naléhat. A to je zcela rozhodující. Teď řeknou advokáti svým

stranám, doporučujeme vám to také. Řeknou to zcela nahlas, to je správné, poradna je velmi kvalifikovaná. Máme vysoce kvalifikovanou nabídku a mimo to ještě bezplatně. Jen si to představte. Dostanete vysoce kvalifikovanou nabídku od znamenitě vzdělaných lidí a bezplatně.

V této situaci, která může v průběhu delšího jednání trvat deset minut nebo ještě déle, začne jeden rodič a zkusí si vyloudit zdánlivou procesní výhodu a řekne: „OK, já souhlasím, já tam jdu.“ Ale vnitřně o tom není vůbec přesvědčen. A nyní je druhý rodič úplně sám a myslí si, teď je všechno ztracené a říká: „No dobře, já také souhlasím, udělám to také.“

A nyní jde spolupracovnice nebo spolupracovník OSPOD s oběma rodiči, vezme je jako děti, jako své malé děti za ruku a jde s nimi do poradny, a tam dostanou oni termín - to je pevná součást našeho pracovního projektu - kratší 14 dnů. Soudní jednání se neukončuje, nýbrž pouze odročuje. Tak to chtějí ti z poradny. Ti proti tomu ostatně ze začátku bojovali a říkali, že se učili, že nemůže být žádné poradenství, které je nařízené. To je již stoletá zkušenost při vyučování psychologie: Neexistuje žádná vynucená spolupráce.

Tyhle diskuse trvaly dlouho. Stručně řečeno, **existuje, sice ne nařízená, ale pod tímhle druhem nátlaku**. Nejspíš by neexistovala jako nařízená, nefungovala by jako rozhodnutí, jako rozhodnutí, kde jeden by odcházel jako poražený a druhý jako vítěz, ale existuje pod tímto nátlakem, v rámci těchto mechanismů s kterými pracujeme a necháme působit na účastníky. Existuje. Děláme to už mnoho, mnoho let. Je to poradnami čistě vyhodnocováno, a jak nám bylo sděleno, v 96 % případů se spolupráce zpočátku nedobrovolná stala dobrovolnou. A rodiče pak jednou zjistí, že je to tak dobře. A ostatně nikdo nemá dost síly, vydržet tento boj po celý život. A poznali, že ono to funguje.

Ještě neukončené soudní řízení se vznáší nad tím jako Damoklův meč. V současnosti říkají poradci, že to je skutečně prima takhle pracovat, ještě o mnoho lepší než bez soudního procesu, kterým nad vším visí. Problém mlčenlivosti poradny, která ostatně pracuje zcela autonomně - jak ona pracuje, jak dlouho ona pracuje, to leží výhradně v její autonomii - není žádná komunikace mezi soudem a poradnou. Ale ve všech velice sporných případech ukázala praxe, že jsou rodiče zastupováni právníky, bez výjimek. Takže komunikace běží po linii „soud - advokáti“ a tím je zajištěn stálý tok informací.

Jednoho dne přijde sdělení od právníků: „Můžeme řízení ukončit. Můžeme to zaprotokolovat? Našli jsme řešení.“ My sami jsme s takovýmto výsledkem

nepočítali. Říkali jsme si, i kdyby to bylo u těch poraden jen 20 % a ne 96 %, byli bychom již spokojení, už to by se dětem vyplatilo.

Bylo období, mezi roky 1996 a 1999, kdy nebylo ani jedno jediné sporné rozhodnutí. Bylo velmi mnoho sporných procesů, to nesmí člověk zaměňovat, velmi mnoho. Ale nebylo ani jedno jediné sporné rozhodnutí. Řekl jsem vám, že jsme měli v roce 1992 počet společné péče 20 %, od roku 1996 60 %. Zjistili jsme, že se spory najednou začínají přesunovat na právo na styk, když byl strach pryč. Opatrovnická řízení byla totiž boj „Všechno a nebo nic“, která často končila v rezignaci, když bylo rozhodnuto v neprospěch toho rodiče, který neměl děti v péči a u kterého děti nebyly. Často zmizely děti tomu druhému rodiči z očí a naopak druhý rodič zmizel ze zorného pole dětem. **Jakmile tento strach, s kterým rodiče žili, jakmile tento strach "všechno a nebo nic" zmizel - pak jde o detaily práva na styk.** Ale u těch sporných rozhodnutí, o kterých já mluvím, se jedná o obojí, péče i právo na styk. **Ostatně teď máme od roku 1998 podíl společné péče 100 %.**

Já opakuji ještě jednou: Náš cíl je, dostat rodiče do diskuse. To se daří, to je možné, když se na tom podílí všechny profese. Součinnost všech profesí je stejně důležitá. Jedná se přitom o rovnocennost. Funkce jsou různé, ale součinnost je stejně důležitá. Když jedna profese nespolupracuje, celý systém, s kterým my děláme, nefunguje. Z toho důvodu bychom chtěli, aby byla politickou cestou vytvořena v nějaké formě platforma tak, že se bude jednat o standardní nabídku a standardní způsob práce.

Z pohledu veřejné správy je to cenově výhodné. Ty úpravy jsou trvalé, oni (*rodiče, pozn. překladaatele*) nejsou u advokátů přede dveřmi, nejsou neustále u OSPOD jako trvalý problém. A je ještě něco zcela rozhodujícího. Neexistují žádné opravné právní prostředky. Když jste s rodiči našli nějakou úpravu a vstěpili jim, že oni oba musí opět převzít zodpovědnost a dále ji vykonávat, neexistují žádné právní prostředky. Ale zdroje, které se tak v soudnictví uvolní, ty my v první instanci, potřebujeme.

Lidé požadují vysoce kvalifikované rozhodnutí v první instanci, krátkodobě - a ne po pěti nebo deseti letech v instanci třetí. Skandinávské země zvládají toto umění s velmi velkým úspěchem. To je něco, co se musíme naučit.

Přeložil Ing. Jiří Vodička